

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Protiklad levice a pravice jako určující linie v
moderní politice a jak jsme mu rozuměli v
posledních dvaceti letech**

Antonín Steinberger

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Protiklad levice a pravice jako určující linie v
moderní politice a jak jsme mu rozuměli v
posledních dvaceti letech**

Antonín Steinberger

Vedoucí práce:

PhDr. Martin Profant Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Obsah

Úvod	5
Kritika dyadického dělení politické scény	6
Charakteristika pojmů levice a pravice	13
Stranický systém v České republice jeho vývoj a politické strany.....	21
Výsledky mého vlastního anketního průzkumu	27
Závěr.....	29
Résumé.....	31
Použité zdroje:	32

Úvod

Téma „Protiklad levice a pravice jako určující linie štěpení v moderní politice a jak jsme mu rozuměli v posledních dvaceti letech“, jsem si pro svojí bakalářskou práci vybral z důvodu, protože mě toto téma zaujalo. Měl jsem k němu již předběžně vytvořený vlastní názor a vypracováním této práce jsem chtěl tento názor potvrdit a dále získat více informací o této problematice. Cílem tedy této práce je poukázání na nedostatečnost dyadického dělení politické scény, dále pak charakteristika pravolevé osy, a zjištění názoru veřejnosti.

Nejprve se zaměřím na kritiku této dyády, jakožto dělení politické scény, které považují pro moderní pojetí politiky, jako zastaralé a již nevyhovující pro charakterizaci aktuálních ideologických proudů. Pro tuto kritiku budu čerpat informace zejména od Norberta Bobbia z jeho knihy *Pravice a Levice*.

Dalším bodem, ke kterému jsem se rozhodl, je charakteristika „pravice“ a „levice“. Neboli toho jak rozdělit politické stany dle pravolevé osy podle jejich programu a rétoriky. Sice to působí paradoxně, když budu v první kapitole toto dělení kritizovat, ale právě i přes můj záporný přístup se s tímto dělením neustále setkáváme a proto považuji za důležité zjistit, co vlastně jednotlivé póly této dyády představují.

Ve třetí kapitole se zaměřím hlavně na historický vývoj „pravice“ a „levice“ v české republice. Na to jak se politická moc „přelévá“ z područí jednoho pólu k druhému. Tento historický přehledem zaměřím v podstatě od vzniku první republiky až po současnost. Dále pak se zaměřím na jednotlivé dnešní parlamentní strany, popíšu jejich vznik a hlavně jejich politický program a polarizaci.

Na závěr nechám část, která osobně pro mě byla nejzajímavější částí celé bakalářské práce. Jedná se o část, ve které rozeberu výsledky mého vlastního výzkumu, který jsem zaměřil na zjištění veřejného mínění týkající se právě tématu této práce. Konkrétně jak lidé vnímají dělení politické scény podle „pravice“ a „levice“, jak je definují a jaký k němu mají postoj. Výzkumný vzorek je ovšem zaměřen pouze na studenty západočeské univerzity, ale i tak věřím, že jeho výsledky budou zajímavé.

Tolik tedy ke krátkému úvodu, kterým jsem vyjádřil a popsal hlavní části této práce, a nyní můžu již přistoupit k práci samotné.

Kritika dyadického dělení politické scény

Následující kapitola je zaměřena na kritické vyjádření k možnosti duálního dělení politické sféry pomocí oněch dualistických pojmů, levice a pravice, které jsou silně mediálně udržovány ve veřejném povědomí a jak vyplývá z předešlé části, se používají k vymezení politické sféry. Ve své podstatě fungují také jako orientační ukazatelé sloužící k lepší orientaci právě v politickém prostředí. Dalo by se říci, že vlastně ve své nejkrajnější podobě představují ideologické směry, které si jsou navzájem protikladné. Ke kritice těchto pojmů a tohoto dělení jsem byl rozhodnut od samého započetí této práce, jelikož chovám názor o tom, že je toto dělení v dnešní době nedostatečné. A tento názor se v následujících řádcích pokusím vyjádřit. Tato kapitola převážně vychází z díla Norberta Bobbia, který se právě obdobným problémem zabývá ve své knize „Pravice a levice“. Zprvu se zaměříme na vysvětlení dyády a poukázání na její nedostatky. Posléze si představíme formy interpretace dyády, známé jako politický střed, které se jakoby snaží tuto dyádu doplnit a modifikovat, tak aby zůstala zachována. Poukážeme na její neschopnost zahrnout moderní myšlenkové směry. A nakonec dojdeme k nejdůležitějšímu důvodu, díky kterému je kritika možná a který pramení z historického vývoje vládních systémů.

Bobbio charakterizuje tento fenomén jako: „...běžně používaný k rozlišení dvou proti sobě stojících ideologií a hnutí převážně konfliktního světa politické teorie a praxe. Jejich protikladná hodnota a skutečnost, k níž se vztahují, mají za následek, že se významově vylučují a zároveň vyčerpávají. Vylučují se v tom smyslu, že žádná doktrína či hnutí nemohou být zároveň pravicové a levicové; vyčerpávají proto, že každé hnutí nebo doktrína jsou buď pravicové, nebo levicové, obojí s přihlédnutím k charakteristikám dichotomie“ (dělení na dvě části).¹

Dualistická dělení jsou právě poměrně často používaná. Dalo by se říci, že ve všech sférách lidské činnosti se s nimi setkáváme. Slouží nám k polarizaci a k popisu. Jejich typickými vlastnostmi je, že se vzájemně vymezují (jsou protikladné), ale také se setkáme s takovými, která se navzájem doplňují.

Nyní ale již k samotné kritice. Stejně jako Bobbio si dovolím použít Sartra příklad, který říká: „že pravice a levice jsou dvě prázdné nádoby, do kterých a nemají žádný heuristický, klasifikační ani hodnotící význam“. Tato „metafora“ v podstatě říká, že význam

¹ BOBBIO, N. Pravice a levice. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 39

těchto pojmů je relativistický. Že je v podstatě můžeme naplnit různými výklady. Působí tedy jako „jazykové pasti, týkající se politických debat“.² Myslím tedy, že s klidným svědomím mohu tvrdit, že se jedná pouze o polemické pojmy, jež nemají pevně stanovené vymezení a které mohou nabývat různých hodnot.

Dalším kritickým argumentem, který, se zde nabízí a který - sám Bobbio vyzdvihuje, je ten, že dualistické dělení je v dnešní době nedostačující. Máme spousty ideologií, které se různými způsoby doplňují nebo si navzájem oponují. Kdežto dyáda „pravice“ a „levice“ zahrnuje pouze dvě proti sobě stojící ideologie. Je tedy nemožné si představit, že by se veškeré politické názory, problémy, zájmy a ideje, které navíc si jsou mnohdy velmi podobné a už vůbec nejsou si vzájemně protikladné, dali shrnout a zúžit pouze do dvou proti sobě stojících celků. Ano, dalo by se říci, že i tak v těchto různých ideologiích nalezneme rozdíly, ale tyto rozdíly jsou jen „kosmetické“ a už vůbec mezi nimi není takový rozestup, jako býval, když toto dělení vznikalo.

Nácházím zde názor, který Bobbio zmiňuje, „že levice a pravice patří k nesmyslům politického žargonu, od kterých je nutno se oprostit a vytvořit nová seskupení nikoliv na základě pozic, ale na základě problémů.“³ S tímto názorem se osobně ztotožňuji, neboť dyadické dělení politiky, považuji za zastaralý přežitek.

Snaha o vyřešení problému nedostatečnosti tohoto duálního dělení je v dnešních demokratických vládách řešena přidáním středového bodu, tzv. politického středu. Což je dnes, řekl bych, již notoricky známý pojem. Norberto Bobbio k tomuto fenoménu přisuzuje dva možné typy jeho výskytu a pomocí logických výroků je vysvětluje. Jeden typ je „dyáda včetně třetího“. Na rozdíl od původního modelu, který byl založen pouze na dvou protilehlých bodech, pro které platí tvrzení „buď – anebo“. Tak pro „dyádu včetně třetího“ platí tvrzení „ani-ani“. Z toho plyne, že se nám tu objevuje nějaká třetí možnost mezi původními dvěma póly. Ovšem tato třetí možnost je stále definována na základě původních „krajních bodů“ a nijak nemění jejich vzájemný vztah. „Mezi bílou a černou může být přece šedá; mezi dnem a nocí je soumrak. Ale šedá nic neubírá na rozdílu mezi bílou a černou, ani soumrak neumenšuje odlišnost noci ode dne.“⁴ Tato forma značně převažuje v dnešních demokratických systémech, které často využívají pozice onoho nastalého „politického středu“ a tím od sebe oddalují oba extrémy pravice a levice, jelikož tento střed není ani jedním, ale

² Tamtéž, s. 40

³ Tamtéž, s. 41

⁴ Tamtéž, s. 42

nadále předpokládá původní „antitezi“. Politický střed se v podstatě definuje jako nepravíkový a nelevíkový, vlastně takový bod mezi dvěma sobě protikladnými body, který nadále předpokládá existenci této antiteze a čerpá z ní důvod vlastního bytí. Existence tohoto středu nám ale otevírá další možnosti dělení politického spektra. Právě spektrum je v tomto případě to pravé slovo, jelikož vyjadřuje jakousi škálu popřípadě stupnici členění jistých jevů. Máme zde tedy spektrum směřující od levice přes střed, který je v podstatě neutrálním bodem, k pravici (popřípadě opačně). Tímto zde můžeme například vyjádřit směr, který je více či méně nakloněn k jednomu z možných pólů. Tedy „střed tíhnoucí k pravici“ eventuelně k levici. Anebo půjdeme li na ose dále od středu, narazíme na směry, jež lze vyjádřit jako „umírněná levice“, či až po extrémistickou neboli radikální levici. A vlastně stejným způsobem můžeme určovat směry na pravíkové straně spektra. Ale i tak nám střed zůstává pevný a nedělitelný, objevují se zde pouze dělení vyskytující se blíže nebo dále od tohoto středu. Proto už nelze mluvit o triádě ale o pentiádě.

„Přetrvávající existence dichotomického modelu nepotvrzuje nic lépe než fakt, že i na pluralitní politické scéně se levice domnívá, že střed je jen maskovaná pravice, a pravice zase považuje střed za krycí jméno pro levici, která otevřeně nechce přiznat své jméno.“⁵ Toto vzájemné podezírání druhého se spojením s protější stranou spektra nám tedy dokazuje, že politické strany operují v rámci duality.

Druhým typem politického středu, který Bobbio definuje je „dyáda propojení s třetím“. Nejdříve si ale ještě dovolím krátké ohlednutí k předchozímu typu, tedy „dyádě včetně třetího“, které v politickém spektru v podstatě funguje jako klín. Tím od sebe odděluje pravou a levou stranu spektra. Právě toto metaforické vrážení klínu mezi dva body má za následek to, že od sebe nejen oddělují, ale i vzdalují. Navíc se ani vzájemně nedotýkají a tak mezi nimi nemůže docházet k „jiskření“. Ale zároveň tu přibývá třetí možnost a ne pouze pravice anebo levice. Naproti tomu právě již zmiňovaný typ „dyády propojení s třetím“ je typem kdy opravdu dochází k propojení pravice a levice ve středovém bodu. Obě původně protikladné strany se zde sbíhají, aby vytvořili mezi sebou syntézu a zároveň tak novou třetí stranu. Jako jsme již dříve zmínili logický výrok u „dyády včetně třetího“, který byl „ani – ani“. V případě „dyády propojení se třetím“ by logický výrok zněl „a – a“.

Abych toto tedy nějak shrnul. Z tohoto výroku a pojmu syntéza tedy platí, že ideologické směry tvořené na tomto principu se nedistancují od jedné ani od druhé strany, ale

⁵ Tamtéž, s. 43

z každé si berou, dalo by se říci, nějaké prvky, které v případě sjednocení v jednom směru spolu mohou spolupracovat bez konfliktů. Chtělo by se říci, že se jedná o kompromis mezi, v našem případě, pravicí a levicí. Na to ovšem Bobbio reaguje takto: „V praxi je třetí cesta charakteristická pro politický střed, ovšem teoreticky není kompromisem mezi dvěma extrémami, nýbrž je současně oba překonává, zároveň je akceptuje i eliminuje (na rozdíl od „dyády včetně třetího“, jejímž výsledkem je odmítnutí a oddělení se) – ne třetí mezi, ale třetí nad, kde první a druhý od sebe nejsou odděleni, a neživoří tedy ve vzájemné opozici. ... Každé zosobnění třetího předpokládá existenci prvního a druhého, jenomže v systému „včetně třetího“ nachází svůj základ v jejich vyloučení, zatímco systém „propojení s třetím“ je zbylými dvěma stranami živen. „Dyáda včetně třetí“ se jeví v podstatě jako praxe bez doktríny, „dyáda propojení s třetím“ jako doktrína hledající praktické využití a v okamžiku kdy ho najde, je do praxe uvedena ve formě středové pozice“.⁶ Jinými slovy zde nacházíme rozdíl mezi „dyádou včetně třetího“ a „dyádou propojení s třetím“. Ani jedna není „smířčím bodem“ mezi dvěma póly, ale obě z nich vycházejí. Zatímco „dyáda včetně třetího“ nám dává třetí cestu a tím zároveň vylučuje oba póly. „Dyáda propojení s třetím“ je propojena s těmito póly, ale nevylučuje je, využívá jich ke své vlastní existenci.

Po rozebrání těchto dvou typů východisek kvůli nedostatečnosti dyády se dostáváme k další části kritického zhodnocení. Obě tyto varianty mají společný důvod vzniku. A ten je, že hledání třetí cesty nastává jen tehdy, pokud první dvě varianty již nevyhovují. Neboli nastává krize, která ukazuje, že tyto protiklady již nevystačují a jsou dále z historického hlediska nedostatečné.

Ještě dodám, že každé pokus o sloučení dyády je vlastně paradoxní, neboť se snaží sloučit dvě věci, které už od počátku byli brány jako protikladné a neslučitelné.

Když si toto v krátkosti shrneme, tak jsme získali důkaz o tom, že dělení na pouze dvě strany, v rámci politického spektra, je skutečně nedostatečné, což plyne z historického vývoje této dyády a následného vzniku pojmu „politický střed“, jehož formy jsme si právě vylíčili, a který slouží, dalo by se říci, jako jistý typ záchrany pro tento zastaralý druh štěpení politické scény, tak aby mohl pojmut nové ideologické směry, hnutí, názory, které dnes nejsou zdaleka tak polarizovány jako na samém vzniku této dyády.

⁶ Tamtéž, s. 44

Budeme li se nadále držet Bobbiovo postupu, tak dospějeme k třetímu případu, který zpochybňuje adekvátnost dyadického dělení politické scény. Jak jsem již dříve nastínil, tak v dnešní době vzniká, či existuje, spousta názorových směrů, které není možné zařadit na jednu či druhou stranu spektra. Jedná se o politické strany, které fungují napříč pravo-levým spektrem. Jejich názory, propaganda, programové zaměření se pohybují mezi oběma póly, že se nedá určit, zda jsou pravicové nebo levicové. Typickým příkladem podle Bobbia je Strana zelených.

„Zelení by mohli být označeni za hnutí „transversální“ v tom smyslu, že se pohybují napříč „nepřátelský územím“, lhostejno kterým směrem, a jsou faktickým důkazem toho, že kromě *pozice mezi dvěma* (střed) a *pozice nad* (syntéza) existuje ještě třetí způsob, jak zpochybnit dyádu: pohybem napříč.“⁷

Zelení jsou strana, jíž se v podstatě podařilo své zaměření, tj. snaha dosáhnout zastavení znečišťování životního prostředí a jednat ekologicky, vtěsnat do všech, nebo alespoň do většiny politických stran. Nacházející se napříč celé pravo-levé osy. Možná se jim podařilo dosáhnout tohoto „vtěsnání“, z toho důvodu, že je dnes jistým znakem modernosti „myslet ekologicky“, protože zároveň kdo by takto nemyslel, byl by v tu chvíli sám proti sobě a v závěru hlavně proti přírodě a nadcházejícím generacím.

Z mého pohledu se jedná pouze o volební program jak vybíravému voliči nabídnout „jídelní lístek“, ze kterého si vybere podle své chuti. Tímto si v podstatě strany zajišťují svoji konkurenční schopnost. A to je v základě důvod a zároveň příklad, jak a proč se ideologie mohou vmísit do programu mnoha stran, které se nacházejí napříč politickým spektrem, tak aby je doplnily či rozvinuly. Ale v zásadě nijak zvlášť je razantně nepozměnily.

Dále je nutno dodat, že se jedná o přístupy, se kterými původní dělení nepočítalo, z prostého důvodu. Protože v době kdy pojmy „levice a pravice“ vznikali, měli lidé jiné priority, zájmy a také jiné starosti než dnes a logicky nemohli předvídat vývoj následujících událostí, tak aby podle nich mohli sestavit definici platnou i v dnešních poměrech.

Co se tedy týče oněch nových přístupů, je zřejmé, že jsou záležitostí moderní společnosti, která má jiné priority a zájmy než společnost, ve které pojmy „pravice a levice“ vznikali a v jejíž době nemohli ani předvídat příchod ekologického smýšlení. Proto tedy nezapadají do klasického pravo-levého štěpení. Bobbio ve své knize ještě uvádí, krom strany

⁷ Tamtéž, s. 45

zelených a jejích ekologických snah, další možnou novou problematiku, a to je otázka potratů. Která se stala aktuální až v poslední době, kdy by se dalo říci, že vrcholí ženská emancipace.

Dostáváme se k závěru této kapitoly zabývající se kritikou této dyády. A to nás přivedlo, podle Bobbia, k nejvíce závažnému důvodu kritiky právě této dyády. Předcházející důvody, o kterých jsme se tu celou dobu bavili, jsou podle něj pouze „podružné“ a méně důležité. K tomu aby dělení mohlo být zpochybněno, není zapotřebí dokazovat jeho nepatřičnost, neúplnost anebo jeho nmoderní pojetí neboli zastaralost.

To ke shrnutí předešlých „méně významných“ důvodů. A teď už k onomu daleko závažnějšímu. „Stačí zdiskreditovat jeden ze dvou termínů tím, že se mu odejme veškeré právo existence. Je-li všechno levicové, neexistuje pravice. Obdobně je-li všechno pravicové, neexistuje levice.“⁸ Jak jsem již dříve zmiňoval, tak pojmy levice a pravice i přesto že jsou protikladné a tím se vymezují, zároveň vymezují existenci toho druhého pólu, protože bez protějšku by nemohlo být protiklad. Ovšem faktem zůstává, že „vládá jednoho“ neznamena, že neexistuje druhý.

Vždy obě strany existují současně, pouze jejich mocenské postavení se mění. Když mocensky sílí jedna strana, druhá strana slábne. Bobbio uvádí k tomuto příklad z historické skutečnosti. Po pádu fašismu, jakožto směru zařazeného do pravice, byla celá pravá část spektra zdiskreditována a začala ztrácet na síle, tak že by se mohlo zdát, že pravicové strany a hnutí téměř vymizely. V tu chvíli se levice pevně chopila nadvlády. To že pravice přežije, se zdálo být nepravděpodobné. V takovém případě je přirozené, že tyto malé zbytky původních stran, stále zastávající pravicový směr, hledali možnosti ke svému „přežití“. „Za takové situace je pochopitelné, proč menšinové skupiny nebo hnutí, které by podle tradiční a konsolidované politické mapy měly být pravicové, začaly tvrdit, že stará dyáda nemá už žádný význam a že politický boj vyžaduje jít „za hranice“ pravice a levice.“⁹ Mně osobně to připomíná trochu hru malých dětí, které když si uvědomí svojí „slabost“, začnou okamžitě měnit pravidla hry, tak aby získali výhodu a konkurenceschopnost.

Jenže v poslední době, což se dočteme i v Bobbiově knize, nastává opačný fenomén. Již nemůžeme mluvit o úpadku pravice, ale právě o úpadku levice. Pryč jsou ty časy, kdy pravice byla v poválečném období oslabena a to dalo možnost převzetí nadvlády levice. Dnes se opět pravice dostala k vládě. Nejspíše k tomu dopomohl rozpad Sovětského svazu a čtené

⁸ Tamtéž, s. 47

⁹ Tamtéž, s. 48

převraty s účelem svrnutí komunistických vlád. Česká republika je dokonalým příkladem toho, jak takovýto převrat probíhá. Od svržení komunistického režimu roku 1989 jsou zde u moci převážně pravicové strany. A i z nedávné doby, kdy probíhalo volební období, si jistě vzpomeneme na spousty transparentů a jiných poutačů, které voliče přesvědčovali o správnosti zvolení pravicově orientované strany. Veškeré tyto okolnosti dávají jasný důkaz o úpadku levice. A právě zde se karta obrací. Tentokrát ze strany levice, nebo alespoň ze strany hnutí, jenž byla za levicová považována, nyní slyšíme kritiku, že „dyáda patří do starého železa.

Tímto jsme se dostali na samý závěr této kapitoly, která pojednávala o kritice dichotomického dělení politické scény. Důvodů ke kritice jsme vznesli několik. Ale já opět odkážu na slova Norberta Bobbia, který za nejpodstatnější důvod považuje ten, okolo kterého jsme se točili v několika posledních odstavcích. „Nevychází z toho, že dvě části celku, v našem případě politického systému, jsou předurčeny ke společnému zániku (neexistuje-li pravice, neexistuje levice), ale z poznání, že dichotomické označení je klamné a že „pravičáci“ i „levičáci“ konfrontováni se složitostí nových problémů reagují více méně stejně, protože chtějí vyhovět požadavkům svých voličů.“¹⁰ Pravice a levice již údajně neexistují. Ale ne z důvodu že by jedna strana byla nahrazena druhou, při čemž by původní přestala existovat, ale právě proto, že se nevyskytují ony rozdíly, které dělili a kvůli kterým byli zavedeny. Zůstávají pouze dva pojmy bez nějakého smyslu, který je uměle vnučena nějaká rozepře, když ve skutečnosti již žádné protiklady nejsou.

¹⁰ Tamtéž, s. 49

Charakteristika pojmů levice a pravice

Přesto, že jsem v předešlé kapitole poměrně silně kritizoval pojmy „levice a pravice“, jako nedostatečné a nemoderní štěpící prvky politické scény, tak v této kapitole se budu zabývat jejím významem. Protože i přesto, že s tímto dělením já osobně nesouhlasím, je tento způsob dělení běžný a my se s ním neustále setkáváme. Zejména v médiích a „politické hantýrce“ tyto pojmy slýcháme neustále. Proto nastává otázka: jak tyto pojmy charakterizovat? Jaká je jejich definice? Jak poznám, která strana je pravicová a která levicová? Na tyto otázky bych rád našel odpovědi v následující kapitole.

Jedna charakteristika, která by se nám zde nabízela, by bylo vyjádření „pravice a levice“ jako „konzervatismus a revolucionismus“. Ovšem, jak si za chvíli ukážeme, tato charakteristika není zcela přesná. Najít kritéria pro charakterizování pravice a levice není rozhodně jednoduché. Obzvláště po předcházející kritice, kterou ještě nyní částečně doplníme. Problém s charakteristikou „levice a pravice“ je takový, že v průběhu historického vývoje docházelo k jistým zdánlivým změnám v určení toho, kdo je pravicový a kdo levicový. Jsou známi případy, kdy autor byl ideologicky spjat s jednou stranou pravolevého spektra a později ten samý autor, respektive jeho učení, bylo přejato na úplně opačnou stranu spektra. Norberto Bobbio uvádí hned několik podobných případů, například: „Nietzsche, kterým se inspiroval nacismus (není na nás, abychom řešili, zda tato inspirace vyplývá ze špatné interpretace nebo, jak já se domnívám, z jednoho z možných výkladů jeho díla) je dnes často spolu s Marxem považován za ideologického otce nové levice.“¹¹ Bobbio ale v tomto paradoxu nachází „záchytný bod“, který lze použít k charakteristice. Je jím pojem „konzervativní revolucionáři“. Tento pojem zní opět paradoxně. Proto uvedu další Bobbioho příklad, tentokrát Georga Sorela, a vysvětlení, které nám pomůžou tento paradox objasnit: „Autor díla *Riflessioni sulla violenza* se zhostil úlohy inspirátora levicových hnutí. Italské revoluční odbory, které se kdysi úspěšně na celou čtvrt hodinu zapsaly do dějin Italské socialistické strany, vycházejí právě z jeho myšlenek. V posledních letech se sám Sorel stal obdivovatelem zároveň Mussoliniho a Lenina a mnoho z jeho italských stoupenců se přiklonilo k fašismu; z Italů ho nejvíce obdivovali dva zanícení konzervativci, Pareto a Croce, o nichž by se nikdy, přestože byli označováni velmi různě, nedalo říci, že patří k levicovým myslitelům. Už jsme se zmínili o hnutí konzervativních revolucionářů. Hitler v jednom článku ve *Völkische Beobachter* ze 6.

¹¹ BOBBIO, N. *Pravice a levice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 53

Června 1936 sám sebe definoval jako „nejkonzervativnějšího revolucionáře na světě“, ovšem už méně se ví o tom, že Alfredo Rocco v jedné parlamentní debatě požádal, aby mu dovolili „použít antitezi o nejrevolučnějším konzervativci“ Tyto příklady ukazují sebe zařazení, které je zřejmé, že je paradoxní. Ovšem je patrné, že například posledně zmiňovaný Rocco si je toho vědom a že sebe označil za „nejrevolučnějšího konzervativce“ úmyslně.

Ale jak je možné, že pravicově orientovaní myslitelé mají levicové stoupence a naopak? Vysvětlení je možné nalézt právě v pojmech „revolucionismus“ a „konzervatismus“. Když nahlédneme blíže, zjistíme, že revoluce a kontrarevoluce nemají základ v tom, že by náleželi jednotlivě buď k pravici anebo levici. Protože v opačném případě by měli pravdu ti, kteří zastávají názor, že by toto dualistické dělení mělo být zavrženo, neboť toto dělení už neslouží jako rozlišení antiteze. Ve skutečnosti revolucionáři a kontrarevolucionáři mají společné to, že oba tábory v rámci pravolevé osy patří k jejím extremistickým křídům. Tyto extrémní křídla pak jsou v opozici s umírněnými. V podstatě jde o úroveň radikalizace, z které pak pramení strategie k naplnění ideologií. Z čehož nyní vyplývá, proč jsou někteří autoři spojování s oběma póly.

Nejedná se tedy o přímé charakterizování dyády „pravice a levice“. „Dyáda extremismu-umírnění je totiž poplatná kritériu protikladů jiné politické scény než té, kterou spojujeme s pravicí a levicí“. ¹² Neboť extrémisté a umírnění se vyskytují jak u „levice“ tak u „pravice“. A nevysvětlují jednotlivé strany, pouze „radikalizaci“ naplňování ideologie v rámci každé z obou stran politického spektra.

„Pokud je pravda, že he svrchované kritérium pro rozlišení pravice a levice jiné než to, které lze použít na oddělení extremistů od umírněných, pak to znamená, že extrémní frakce podporující protichůdné ideologie se mohou shodovat a nacházet styčné body, a přesto i nadále zůstat zřetelně odlišnými s ohledem na politický program a konečné cíle.“ ¹³ Neboť v čem se protikladné extrémy shodují, je jejich odpor k umírněnosti a proti těm, jež se spokojily s demokracií. Odpor k demokracii je nespojuje ve smyslu role, kterou zastávají v jednom či druhém politickém táboře, ale z hlediska toho, co v tomto táboře představují jeho extrémní křídla.

Do teď jsem byl opět kritický z důvodu, že nelze pravici a levici charakterizovat jako revolucionáře a umírněné. Měl bych tedy přejít k hledání charakteristiky. Nyní už mi nejde o

¹² Tamtéž, s. 54

¹³ Tamtéž, s. 55

to dokázat, zda tyto pojmy mají, či nemají platit, ale o to zjistit kritéria které jim vlastně dávají právo na existenci.

V následující části se budu zejména zabývat výsledky výzkumu Giovanni Sartoriho. Který ve své knize *Strany a stranické systémy* pomocí tabulek a grafů v podstatě vyjadřuje charakterizaci pravolevého spektra v závislosti na topografickém umístění.

Abychom zjistili, co dává pravolevému dělení právo k jeho existenci, tak musíme nejprve zjistit, co tato pravolevá umístění vyjadřují, jaké zájmy a priority mají stoupenci pravice nebo levice. Toto je výrok, který v podstatě ukazuje, jak na tento problém nahlíží Giovanni Sartori, který se k vysvětlení pravolevého vnímání rozhodl postupovat pomocí výzkumu, jenž má za úkol ukázat, jaké „smýšlení“ mají voliči patřící ke konkrétní polarizaci na pravolevé ose. Dále říká, že se přístupy straníků mohou lišit podle toho, v jaké demokracii se nacházejí. Proto jeho výzkum je zaměřen na několik různých států s demokratickými vládami, na kterých ukazuje přístup straníků určité polarity k jistým „změnám“. Můžeme říci že členství k „pravici“ nebo „levici“ v sobě nese subjektivní přístup k jednotlivým problematikám.

Nyní bych přistoupil k výsledkům Sartoriho studie. Které tedy ukazují, jak respondenti rozdělení dle jejich pravolevého umístění mají vztah například ke změnám. Výzkum je zaměřen na pět států, z nichž jako ukázkou vždy použiji pouze některé ze zkoumaných zemí pro vytvoření si představy o konkrétních problematikách. Nutno dodat, že studie vychází z průzkumu, který byl proveden v roce 1976.

První průzkum se ptal respondentů: „Zda si myslí, že je důležité omezit majetkovou nerovnost v rámci každé skupiny.“¹⁴ Obě země na tuto otázku mají velmi podobné zastoupení. S výše uvedenou tezí souhlasí hlavně levicová část spektra (Německo 43%, Anglie 50%). Zajímavé je, že čím víc se pohybujeme na pravolevé ose doprava, tak procento souhlasících respondentů klesá. Ovšem konkrétně v případě Německa, anebo například ještě Itálie, krajní pravice má procentní nárůst souhlasících respondentů a to hned o 13% oproti středové pravici. Je tedy patrné, že zejména levice je pro ekonomickou rovnost, ovšem v případě některých států je částečný soulad s krajní pravici.

Další část výzkumu zabývající se otázkou: „postoje ke změně“, neboli ukazuje: „procento respondentů preferujících radikální změnu nebo udržení státu quo v každé

¹⁴ SARTORI, G. *Strany a stranické systémy* - Schéma pro analýzu, Brno, s. 364

skupině.¹⁵ Výsledky této studie, jsou podle mého dosti důležité právě pro charakteristiku „pravice a levice“. A podporují tezi, že: „Levice je v našich představách mladá a pokroková, otevírá nové obzory a věří, že změna může vést k lepšímu. Pravice je stará, poučená a obezřetná. Nedůvěřuje změně; ta je pro ni změnou k horšímu.“¹⁶

Tedy tedy opět trochu čísel. Jak jsem již předeslal je patrné, že tíhnout ke změně je vlastností levice a setrvání vlastností pravice. Procento respondentů souhlasících se změnou je nejvyšší v krajní levici a směrem k pravici klesající. Nejvíce respondentů přijímajících změnu je ve Francii, kde v rámci levice souhlasí se změnou 67 % dotázaných. Ovšem je zde i silné zastoupení pravicových jedinců, kteří si přejí zachovat status quo, konkrétně 51 %. Pro příklad uvedu ještě výsledky z Anglie, která jako výjimka ze všech zkoumaných zemí má větší procento „konzervativních levičáků“(25,6%) nežli těch prahnoucích po změně (20,9%). Naopak pravice je silně konzervativní, kde 46,4% nesouhlasí se změnou. Ostatní země pak mají klasický model, kde nejvíce souhlasící se změnou je levice. Procenta souhlasících pak klesají směrem k pravici. A pravice je nejvíce souhlasící se zachováním stavu a počet souhlasících se zachováním klesá směrem k levici.

Následující část Sartoriho studie hodnotím, jako velmi zajímavou; mapuje totiž: „Úroveň důvěry západoevropských voličů k USA a SSSR.“¹⁷ Opět připomínám, že se jedná o studii z roku 1976, proto jsou použita stará označení států a osobně si myslím, že konkrétně v rámci tohoto výzkumu by se dalo říci, že se jedná o neaktuální statistiku, která je dnes zejména díky rozpadu sovětského svazu a rozšíření severoatlantické aliance změněna. Což jí ale jistě neubírá na zajímavosti, možná právě naopak.

Po prostudování tohoto výzkumu zjistíme, že Sovětský svaz má největší důvěru v levicové části spektra a směrem k pravici jejich důvěra klesá. Naopak právě v pravicové části spektra nachází největší důvěru v USA. Ovšem u Belgie, Západního Německa a Spojeného království se vyskytuje důvěra ke Spojeným státům téměř rovnocenná napříč celým spektrem. Naprosto u všech států důvěra k USA nabývá v průměru vyšších hodnot než li důvěra v SSSR. V podstatě by se dalo říci, že Spojené státy americké se mohou těšit větší popularitě.

¹⁵ Tamtéž, s. 365

¹⁶ BUREŠ, J. CHARVÁT, J. JUST, P. a kolektiv. Levice v České republice a na Slovensku 1989 – 2009. Plzeň 2010, s. 11

¹⁷ SARTORI, G. Strany a stranické systémy - Schéma pro analýzu, Brno, s. 366

Další část výzkumu Giovanni Sartoriho je zaměřena na vnímání významu náboženství napříč pravolevým spektrem. Jedná se o prvek, který je poměrně často používán k charakterizování pravice a levice.

Výzkum zahrnuje praktikující věřící a ty, kteří se účastní bohoslužby aspoň jednou za týden. S výjimkou Anglie, kde je 44% levicově orientovaných voličů, kteří aktivně praktikují náboženství. Pravicově orientovaných je pak 51%, kteří jsou aktivně praktikující. Ostatní země z výzkumu mají pak velmi patrné rozdíly v porovnání aktivně praktikujících věřících na straně levice a pravice, kde na straně pravice procento věřících převládá. Což je obdobné například i u Bobbia: „Jedním z tvrzení (...) je, že náboženství je napravo a ateismus nalevo.“¹⁸ Z tohoto vyplývá, že pravice je více konzervativní a více se klaní k tradici a původnímu vyznání. Naopak levice se odpoutává od náboženství.

Dále je zajímavé vyobrazení toho jak jednotlivý voliči cítí potřebu redukce majetkových rozdílů, anebo rovná práva mezi muži a ženami. Například v Německu se 65,8 % voličů krajní levice kloní k názoru, že je nutno redukovat majetkové rozdíly ve společnosti. Naopak u pravicových voličů tento názor sdílí pouze 37 % voličů. U ostatních zkoumaných států nalezneme podobné rozdíly. Stejně tak názoru, že by mezi muži a ženami měla být rovnoprávnost je spíše vlastní levicové straně politického spektra. I když už ne s takovými rozdíly. Jako příklad si opět uvedeme Německo, kde na straně levice je pro 49,4 % dotázaných a na straně pravice 38,8 %.

Poslední dvě části Sartoriho výzkumu se ve své podstatě, stejně jako předchozí část, zabývají tím, jak jsou jednotliví respondenti přístupní k určitým změnám a novinkám ve společnosti v závislosti na jejich polaritě.

Výzkum „Postoje vůči duchovenstvu a ženskému hnutí“ dalším důkazem toho, že levicově orientovaní dotázaní mají větší sklony přijmout nová hnutí než li pravicoví. Vezmeme v potaz otázku přístupu k ženskému hnutí. Představme si graf, kde osa grafu prochází napříč pravolevým spektrem. Co se týče kladného přístupu k danému fenoménu, je na případech ze všech testovaných zemí bychom mohli vidět, že osa nabývá klesajícího průběhu směrem k pravé části spektra. Naopak tomu graf znázorňující kladný přístup k duchovenstvu má opačný průběh. Konkrétně nejvíc kladného přístupu nabývá na straně pravice a směrem k levici klesá.

¹⁸ BOBBIO, N. Právce a levice. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 72

Poslední ukázka ze Sartoriho výzkumu se zabývá otázkami postoje vůči policii a studentským protestům. Z těchto výsledků by se dalo usoudit, že jak pravice, tak levice tíhnou k veřejnému pořádku, jelikož naprosto ve všech zkoumaných zemích jsou postoje vůči policii velmi kladné na obou stranách spektra. Ovšem na straně pravice je postoj mírně kladnější. Ale na druhou stranu, co se týče studentských protestů, jsou sympatie podstatně nižší. Přesto mají znatelně větší podporu v levicové části spektra, od kterého je průběh sympatií směrem pravici pouze klesající u naprosto všech zkoumaných států, tedy Spojené království, Západní Německo, Nizozemí, Rakousko, Itálie, Švýcarsko, Finsko.

Po tomto přehledu ze Sartoriho výzkumu nám vyplývá, jak bychom mohli pravici a levice charakterizovat. Například Bobbio charakterizuje takto: „Myšlenka osvobození člověka od nespravedlivé a utlačovatelské moci v podstatě zůstává stálíci levicové ideologie, lze podle ní politika zařadit do „kategorie“ a nadále odolává každému odmytologizování. Na druhou stranu také pravice je „jedním ze způsobů lidského bytí“ v tom smyslu, že vyjadřuje „zakořeněnost v prostředí přírody a historie“, „obranu minulosti, tradice a dědictví.“¹⁹ Osobně bych řekl, že levice je novátorská, více přístupná novým hnutím a názorům, kdežto pravice se více drží tradičních hodnot, přiklání se k náboženství, je zde patrná i jistá národní hrdost.

I přes toto vysvětlení zde ale nadále zůstanou argumenty stojící proti dyádě. Jeden z důvodů proč zůstávají pochyby, může být následující: „Politická mluva je sama o sobě dost málo přesná, protože u velké části používá výrazy běžného slovníku a kromě toho, že je nepřesná z hlediska popisného, sestává se z nejednoznačných, ne-li vzhledem k jejich hodnotové konotaci přímo dvojnásobných slov. Stačí pomyslet na emotivní náboj, který v řečníkovi a v posluchači vyvolá slovo „komunismus“ podle toho, objeví-li se ve výpovědi komunisty nebo antikomunisty.“²⁰ Právě i takováto zkreslení dle subjektivních pocitů a názorů jsou v podstatě živnou půdou pro kritiky dyády.

Dalším kritickým názorem je že: „Pojmy „pravice“ a „levice“ nemají absolutní platnost. Jedná se o pojmy relativní, které nejsou ani zásadní ani ontologické. Nevyjadřují vnitřní charakter politického světa. Vymezují jen místo v „politickém prostoru“. Představují určitou topologii a ta nemá nic společného s politickou ontologií: je rozdíl mezi tím, že jsem „komunista“ nebo „liberál“ nebo „katolík“. Pravice a levice tedy nejsou slova, která by označovala jednou provždy daný významový obsah. Jejich obsah se může měnit v závislosti

¹⁹ BOBBIO, N. Pravice a levice. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 74

²⁰ Tamtéž, s. 79

na období a situaci.“²¹ Tento úryvek pouze koresponduje s tím, co jsem výše zmínil. A to, že pravice a levice jsou pojmy polemické a nemají tedy jasně definovaný obsahový význam.

S těmito názory mi nezbyváá než jen souhlasit. I díky výzkumu Giovanni Sartoriho jsme si potvrdili, že obsah zájmu pravice a levice je rozdílný, i když velmi podobný, podle topografického umístění a tedy i druhu demokracie fungující v dané lokalitě. Ale i přesto, že se jedná o relativní pojmy, které navíc někdy mají společné „zájmy“ a nejsou tedy vždy úplně protikladné, tak je možné pomocí výzkumných metod najít jejich okruh názorů, priorit a zájmů a pomocí nich pravici a levici charakterizovat.

Na závěr této kapitoly bych uvedl, jak definuje pojmy „pravice a levice“ *Encyklopedie politiky*, což je v podstatě slovník vysvětlující pojmy týkající se politiky, který nám tuto charakteristiku částečně doplňuje a hlavně shrnuje:

Levice: „Základními rysy levicových politických stran a hnutí jsou obhajoba zájmů nižších a středních vrstev společnosti (především ekonomických zájmů zaměstnanců proti vlastníkům), prosazování účasti těchto vrstev na realizaci politiky (např. prostřednictvím odborových organizací) a decentralizace moci. K základním bodům programu levicových hnutí, kterými se liší od ostatních směrů, patří: důraz na prosazování sociální rovnosti (ve smyslu ochrany sociálně slabých vrstev) včetně rovnosti příležitosti, rovnosti forem vlastnictví (resp. Preferování vlastnictví státního a družstevního), rovnosti politické a náboženské (někdy tendence protináboženské). Levice se staví spíše za kolektivismus než za prosazování individuální iniciativy, spíše za kolektivní formy podnikání než za soukromé vlastnictví výrobních prostředků. Pro vládní programy levicových stran je typické rozsáhlé sociální zabezpečení (vedoucí k vysokému zdanění příjmů) a vyšší míra státních zásahů do hospodářské oblasti. Během historického vývoje se rozdíl mezi levicovými a pravicovými směry stírají, mnohé povodně levicové požadavky převzaly do svých programů i pravicové strany (sociální programy apod.).“²²

Pravice: „Konzervativní část politických směrů a stran. Za pravicové se považuje mnoho odlišných politických stran, především strany konzervativní, křesťansko-demokratické, monarchistické a některé liberální. Jako krajně pravicové bývají označovány také strany fašistické. Pravicová strana se často hodnotí podle jejího poměru k levicové politické orientaci. Pro pravici je v tomto směru charakteristické: a) zdůraznění základních

²¹ Tamtéž, s. 81- 82

²² ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky. Praha*, s. 214

svobod jednotlivce a odmítání kolektivismu (důraz na individualismus), b) zdůraznění soukromého vlastnictví a svobodného podnikání jako nezbytných podmínek života společnosti, c) zdůraznění principu dědických a vydržených práv, d) v kultuře spíše konzervatismus, e) spíše konzervativní představy o povaze občanské společnosti (důraz na tradice a zvyklosti).²³

²³ Tamtéž, s. 337

Stranický systém v České republice jeho vývoj a politické strany

Tato kapitola má za účel nás provést přes definici politických stran a principy jejich vznik. Poté zde stručně zmapuji vývoj stranického systému v české republice a na závěr přistoupím k pojednání o aktuálně nejmocnějších politických stranách, neboli stranách, které se momentálně nacházejí v parlamentu české republiky, přičemž se zaměřím na jejich vývoj a programové zaměření.

Na úvod této kapitoly přistoupím nejprve k samotnému pojmu „politické strany“. Jak jsem se již okrajově naznačil v kritice dyády, tak politické strany jsou dle mého názoru organizované sdružení lidí se společným středem zájmů, účastníci se politické soutěže a vytvářející svůj ideologický program, tak aby co nejlépe zaujali potenciálního voliče a vyhráli tak boj o moc v konkrétním státě. „Goguel uvádí, že strana je „seskupení určené k účasti na politickém životě, k částečnému nebo úplnému dobytí moci a prosazení myšlenek a zájmů svých členů.“²⁴ Podobně by mohla znít definice nátlakové skupiny. Zde je rozdíl v tom, že nátlaková skupina se neúčastní boje o moc.

„Pokud si o nátlakových skupinách lze klást otázku – a rozlišovat je podle toho -, zda jim jde spíš o ideály, nebo spíš o zájmy, můžeme si analogicky klást otázku, zda stranám nejde především o dobytí a udržení moci a zda ideologický program, který hlásají, není jen prostředkem k tomuto cíli, anebo naopak zda moc a její vykonávání nejsou pouhým prostředkem k prosazení hlásaných názorů.“²⁵ Budeme ale vycházet z toho, že vykonávání moci, buď samostatně, nebo v rámci nějaké stranické koalice, zůstává jako hlavní cíl, který dává náplň jednání politických stran. Podle Arona jsou strany: „víceméně organizovaná dobrovolná seskupení, která vyvíjejí víceméně stálou činnost, a ve jménu jistého pojetí obecného společenského zájmu se ucházejí o to, aby samy nebo v koalici převzaly funkci vlády“²⁶. Nebo jak bych řekl já, politické strany jsou organizovaná sdružení, snažící se nabídnout takový volební program aby získali podporu voličů a dostali možnost disponovat mocí.

Joseph La Palombara a Myron Weiner založili svou dnes už klasickou definici politických stran na čtyřech kritériích: 1. Trvalá organizace (je organizace, která je ustanovena tak, že „přežije“ své původní vůdce). 2. Dobře Zařízená a zjevně trvalá místní organizace, udržující pravidelné a rozmanité vztahy na celostátním měřítku. 3. Rozhodná vůle celostátních a místních vůdců organizace dosáhnout moci a vykovávat ji, buď sami, nebo s jinými koaličním spojencem, a ne pouze moc ovlivňovat. 4. Snaha vyhledávat podporu u lidí, například ve volbách.

²⁴ NOVÁK, M. Systémy politick.ch stran. Praha: Sociologické nakladatelství., 1997, s. 21

²⁵ Tamtéž, s. 21

²⁶ Tamtéž, s. 22

Tímto se dostáváme ke stranickému systému. Český stranický systém procházel v průběhu 19. a 20. století složitým vývojem s mnoha nespojitými fázemi. Proto rozčlenění do časových úseků je nesnadné a do jisté míry i místy sporné.

První fáze vývoje českého stranického systému se nesla ve znamení postupného utváření od počátku v polovině 19. století do již funkčního stranického systému v době první republiky.

Druhá fáze započala na přelomu let 1938 a 1939 kdy český stát byl okupován německými vojsky a následující vývoj byl tedy silně ovlivněn právě tímto okupačním stavem, který trval do roku 1945.

Další část vývoje probíhala mezi lety 1945 - 1948. Tato fáze byla ve znamení obnovování státu po německé okupaci, kdy je patrné jisté omezení pluralitního systému z důvodu pookupační rekonstrukce.

V letech 1948 – 1989 je období třetí fáze. V této fázi měla moc pevně v rukou komunistická strana. A konečně čtvrtá fáze pak začala v listopadu 1989 a pokračuje v podstatě do dnes.

Česká politická scéna se začala formovat již za doby vlády Habsburků. Jako první politickou formací ve druhé polovině 19. století lze považovat staročechy (Českou národní stranu). Staročesi ještě představovali typickou honorační stranu sdružující většinu tehdejší české politické elity. Odštěpením od nich vznikli v polovině sedmdesátých let 19. století mladočeši (Česká národní strana svobodomyšlná). Ti rychle, ale jenom dočasně, převzali vůdčí politickou roli v českém národním prostoru. Poté se ještě utvářeli méně známé strany jako například: sociální demokracie, agráři, národní socialisté, atd.

Za první republiky došlo k určitým posunům, ovšem reprezentace jednotlivých konfliktních linií zůstávala i nadále zřejmá. Konfliktní linie církev-stát byla zastoupena Československou stranou lidovou (ČSL), která vznikla postupně v letech 1918-1922 jako politická reprezentace sdružující do té doby organizačně rozdělené strany prosazující zájmy katolické církve.

Zájmy sekulárně orientovaného venkovského obyvatelstva, které bylo orientované na zemědělskou produkci reprezentovala agrární strana (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu).

Na konfliktní linii vlastníci-pracující se byla nejdůležitější sociální demokracie, která se dlouhou dobu takto angažovala hlavně díky svým elitám. Která před první světovou válkou dokázala překonat řadu vnitrostranických problémů a zabránit pokusům křesťansko-sociálních a národněsocialistických snah o narušení její hegemonie v zastoupení českých a moravských dělníků. Ovšem po první světové válce se však rozpadla na většinové prokomunistické a menšinové sociálnědemokratické křídlo. Tento problém skončil v roce 1921 vznikem antisystémové Komunistické strany Československa.

Liberální tábor byl za první republiky rozdělen na několika stran. V průběhu první světové války došlo ke koncentraci buržoazních stran, jejímž produktem byla Národní demokracie. Zájmy drobných podnikatelů a živnostníků hájila živnostenská strana. Dále pak zde byli národní socialisté, kteří byli problémově zařaditelní.

Nyní se dostáváme do období po protektorátním. Druhá republika a období protektorátu Čechy a Morava způsobili zničení prvorepublikového modelu stranické demokracie. Z hlediska politického pluralismu omezovaná druhá republika, a tím spíše pak období německé nacistické okupace znemožnily přežití prvorepublikových stranických struktur v původní podobě. Toto mělo za následek, že některé strany se nedokázaly po válce obnovit (např. Agráři, Národní demokraté).

Doba třetí republiky přinesla umělé omezení stranického pluralismu do rámce Národní fronty. Strany, které zůstaly (lidovci, národní socialisté, sociální demokraté), zjistili, že sociálně-morální stav, v němž byly zvyklé před válkou existovat, je narušen. Dominantním politickým hráčem navíc byla KSČ, která dokázala díky kombinaci různých postupů posílit svou roli ve společnosti, ale také předčila své potenciální konkurenty z hlediska taktiky a strategie. KSČ pak nadále zůstala pevně u moci až do roku 1989. Kdy po převratu byla nucena uvolnit pomyslné politické hřiště.

Tímto rychlým průletem historií vývoje stranického systému jsme zmapovali období od pádu Habsburské monarchie až do převratu roku 1989. Následně bych přešel ke krátkému pojednání o současných parlamentních stranách, které dle mého názoru dostatečně vystihují stav moderní politické scény u nás.

Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)

„Strana vznikla jako Komunistická strana Československa v roce 1921 odtržením revolučně-marxisticky orientovaného křídla sociální demokracie. Z politicky periferní pozice se dostala v rámci Národní fronty v letech 1945 až 1948 a letech 1948 – 1989 představovala státostranu československého reálněsocialistického režimu. KSČM jako taková vznikla 21. prosince 1989, účelem bylo vytvořit územní organizaci odpovídající Komunistické straně Slovenska. Dne 7. dubna 1992 definitivně zanikla KSČ jako federace KSČM a KSS. Ve středoevropském srovnání jde o poměrně ortodoxní komunistickou stranu, která přes některé pokusy na počátku devadesátých let odolává snahám o výraznější reformu. Proto také zůstává od roku 1989 v opozici a je na ni aplikována neformální dohoda o vyloučení.“ Jakožto levicově orientovaná strana je její program tvořen hlavně v souladu s vytvořením společenské rovnováhy a odstranění majetkových rozdílů. „KSČM ve své rétorice klade důraz na sociální otázky a staví se do pozice strany hájící zájmy sociálně nepriviligovaných společenských vrstev. Deklaruje nutnost plurality vlastnických forem, přičemž důraz klade na rozsáhlý státní sektor. Velmi často také kritizuje údajně vysokou míru kriminality a prezentuje se jako jakási „strana pořádku“. Formálně podporuje rozšiřování prostoru pro přímou demokracii. V oblasti zahraniční politiky odmítá členství České republiky v NATO a staví se negativně i k Evropské unii.“

Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)

Jedná se o další a zároveň poslední levicovou stranu, která má své zastoupení v parlamentu české republiky. Původní sociální demokracie sahá do roku 1878, kdy existovala v rámci Sociálně demokratické strany československé v Rakousku. V rámci snah o oddělení od tzv. rakouské internacionály vznikla roku 1893 strana s názvem Československá sociálně demokratická strana dělnická. Ze které se o čtyři roky později odtrhlo několik poslanců, kteří se hlásili k tzv. 2. internacionále. Tím vznikla Česká strana národně sociální. V roce 1918 došlo ke spojení českých a slovenských sociálně demokratických demokratů do jedné strany a vznikla tak Československá sociálně demokratická strana dělnická. Strana byla v roce 1945 obnovena pouze v českých zemích jako Československá sociální demokracie. V červnu 1948 byla násilně sloučena s KSČ, její činnost ovšem pokračovala v exilu. Nepočítáme-li pokusy o znovu založení sociálnědemokratické strany v roce 1968, lze říci, že v českých zemích strana obnovila činnost 19. listopadu 1989. Po překonání sporů mezi různými skupinami se na sjezdu roku 1990 strana zkonsolidovala. V roce 1991 se sloučila s klubem Obroda, který sdružoval někdejší členy KSČ vyloučené ze strany po roce 1968. V roce 1993 došlo k přejmenování ČSSD na Českou stranu sociálně demokratickou a do jejího čela se dostal Miloš Zeman. Strana se s novým vedením postupně proměnila z marginální formace v úspěšnou levicovou stranu, která hegemonizovala prostor prosystémové levice.

Vzhledem ke stejné polarizaci jako KSČM, tak jsou u ČSSD patrné jisté rozdíly v jejím politickém programu. „ČSSD představuje moderní sociálnědemokratickou stranu, která se orientuje podle vzoru západoevropských sociálnědemokratických stran a socialistických stran, čemuž odpovídá i její afiliace k evropským stranickým internacionálám. ČSSD se hlásí k principu „svobody, demokracie, sociální spravedlnosti, solidarity a ekologické odpovědnosti cestou parlamentní a přímé demokracie“. Od odchodu Miloše Zemana z čela vlády zmírnila poněkud svou rétoriku. Strana prosazuje standardní levicovou sociální a ekonomickou politiku, podporovala vstup ČR do NATO a zejména do EU.

Občanská demokratická strana (ODS)

Nyní se dostáváme k pravicově orientovaným stranám, které v současné době působí ve vládě české republiky. Z těchto stran je bezpochyby nejdůležitější právě Občanská demokratická strana, která je zároveň dnes nejsilnější pravicovou stranou u nás. ODS byla založena jako jedna z nástupnických stran OF (Občanské fórum). Byl se z proudu seskupeného kolem předsedy OF Václava Klause, prosazujícího přeměnu širokého hnutí na klasickou politickou stranu pravicové orientace. Transformace OF ovšem neproběhla, a tak došlo v únoru 1991 k jeho rozpadu.

Dne 20. -21. dubna 1991 proběhl ustavující kongres strany. ODS se od počátku snažila integrovat menší strany české pravice. V roce 1992 utvořila volební koalici s KDS a v březnu 1996 se tato strana s ODS sloučila. Menšinová frakce KDS odešla do KDU-ČSL. V letech 1997 – 1998 musela strana čelit krizi způsobené nejasným financováním. Tento problém nepůsobil pouze rozkol ve straně, jenž vyvrcholil odchodem části představitelů, kteří založili

US (Unie svobody)., ale zapříčinil rovněž pád vlády vedené Václavem Klausem. Z hlediska ODS byla krize vyřešena v prosinci 1998 na kongresu v Poděbradech, kde Klaus svou pozici obhájil. Po volbách roku 1998 ODS uzavřela opoziční smlouvu s ČSSD, díky které se předsedou vlády stal Miloš Zeman, a ODS na oplátku získala několik klíčových postů ve vládě.

V roce 2002, po špatném výsledku voleb, podal předseda Václav Klaus demisi a předsedou vlády se stal Miroslav Topolánek, který byl předsedou do roku 2010, kdy ho vystřídal Petr Nečas, který je stále aktuálním předsedou ODS.

Program ODS kombinuje konzervativní a liberální prvky. ODS chce být stranou „schopných, podnikavých a sebevědomých občanů, kteří dokážou převzít odpovědnost sami za sebe, za svou rodinu, za svoji obec a za stát“. Podporovala privatizaci, klade důraz na soukromé vlastnictví a volný trh. Ve vztahu k evropské integraci zastává rezervovaný postoj (tzv. eurorealismus). Silně podporuje atlantické vazby ČR a zejména v NATO. Přestože je program ODS ideologicky poměrně jasně definován, v praktické politice strany zejména v Klausově éře panoval silný pragmatismus.

TOP 09

Jak z názvu vyplývá, tak se jedná o stranu, která vznikla v roce 2009, a kde se její představitelé sdružují hlavně kolem jejího předsedy Karla Schwarzenberga. Jedná se o stranu s pravicovou orientací. Jejími hlavními hesly je tradice, odpovědnost a prosperita. Top 09 je konzervativní strana, jejíž ideový program vychází z tradic křesťansko-judaistické kultury. Strana ctí morální hodnoty obsažené v jejím duchovním odkazu a v jejích tradicích, stejně jako individuální lidskou svobodu. Je stranou respektující a prosazující vlastenecké ideály svobody, humanismu a právního státu. Usiluje o obnovu co nejširšího vědomí právní podstaty státu. Jednou z hlavních politických priorit je pro ni sociální solidarita jako vztah založený na vzájemné občanské odpovědnosti za důstojný život všech občanů. Jako je rodina základním kamenem společnosti, je obec pevným pilířem státu. Hlas komunálních politiků musí mít v celostátní politice větší význam než přeceňované aktuální výsledky výzkumů veřejného mínění. Rozvoj svobodné občanské společnosti se neobejde bez toho, že politici budou naslouchat nevládním organizacím, a že je účinně zapojí do debat o cílech politiky a metodách jejich prosazování. Podpora členství v EU a NATO je podle TOP 09 důležitým bodem pro zajištění bezpečí občanů.

Věci veřejné (VV)

Věci veřejné vznikly v roce 2001, první úspěch strana zaznamenala o rok později, kdy získala jeden mandát v zastupitelstvu Prahy 1. Při volbách v roce 2006 získala v tomto obvodu 22 procent a stala se na radnici městské části druhou nejsilnější stranou. Úspěch inspiroval občany z dalších míst, takže v letech 2005 a 2006 vznikly místní organizace strany v Praze 5, Kostelci nad Orlicí a v Černošicích (tato buňka se později osamostatnila). Do programu věcí veřejných pak patří přímá demokracie a přiblížení politiky občanům. Dále co

je stěžejní pro tuto stranu jsou vnitrostranická referenda. V čemž mají i vizi vedení společnosti, tedy v občanských referendech, kde se občané mohou svobodně vyjádřit v otázkách řízení státu. Vzhledem k jejich rétorice, se jedná o stranu, která je v podstatě nezařaditelná v rámci pravolevé osy, která se zaměřila na voliče, jež už nemají důvěru v pravici či levici. Ovšem nutno podotknout, že v současnosti působí v pravicové koalici, i když v podstatě jen za účelem k vytvoření většinové vlády.

Výsledky mého vlastního anketního průzkumu

Na závěr samotné bakalářské práce jsem si ponechal svůj anketní průzkum, který jsem zaměřil na zkoumání názorů ohledně pojmů „pravice“ a „levice“. Co se týká vybraného vzorku respondentů, tak jsem se tázal pouze studentů západočeské univerzity. Hlavně z toho důvodu aby měl tento výzkum co největší relevantní platnost v závislosti na počtu oslovených respondentů, kteří vyplnili mnou vytvořený dotazník.

Nyní již přejdu k výsledkům ankety. Budu postupovat po jednotlivých otázkách které byli v dotazníku obsaženy.

První dotaz se respondentů tázal na jejich názor ohledně veřejné informovanosti o pravici a levici. Konkrétně zda si dotazovaný myslí, že je česká veřejnost všeobecně seznámená s principy dělení politického spektra dle pravice a levice.

Dotazování se v tomto případě nedokázali jednoznačně shodnout na jedné variantě, ovšem i tak 55,76 % respondentů se vyjádřilo tak, že si myslí, že česká veřejnost není všeobecně seznámená s principy dělení podle pravolevé osy.

Další otázka byla zaměřená na to, aby zjistila, kam by dotázaný zařadil aktuálně parlamentní politické strany. Zda do pravé sféry či do levé sféry politického spektra. U této otázky byly výsledky odpovědí poměrně jednoznačné, neboť ČSSD označilo jako levicovou stranu 85,68 %, ODS považuje za pravicovou 87,04 % dotázaných. To že komunisté patří do levého spektra si pak myslí 88,4 % tázaných. A nejvíce se respondenti shodli u strany TOP 09, která byla označena jako pravicová 92,4 %.

Nejzajímavější je ovšem dle mého výsledků u strany věcí veřejných, o které jsem již dříve psal, že je v podstatě díky svému programu nezařaditelná co se týče pravolevého spektra. Ale průzkum ukázal, že 73,4 % zúčastněných ji považuje právě za pravicovou. Těžko říci do jaké míry je tento výsledek opodstatněný jejím politickým programem. Osobně mám spíše podezření, že se jedná o zkreslení veřejného mínění díky tomu, že tato strana je součástí pravicově orientované vládnoucí koalice.

Následující otázka v dotazníku se tázala na to, zda jsou účastníci sebe sami schopni zařadit k nějaké části politického spektra dle sympatií k ní chovaným. Podle následujících

výsledků si troufám tvrdit, že studenti západočeské univerzity jsou zejména pravicově orientovaní, jelikož k pravé části politického spektra se přihlásilo 47,6 % tázaných. Naopak k levici se přihlásilo 12,24 %. Stejně procento svůj politický postoj označilo jako středový. Jedinců, kteří nevěděli, k jakému politickému křídlu přiřadit své sympatie pak bylo 27,2 %.

Předposlední otázka se zaměřovala na názor dotázaných, zda si myslí, že dosavadní dělení politického spektra na pravolevou stranu v dnešní době dostačující. K této otázce se převážná část respondentů, konkrétně 65,28 %, vyjádřila tak, že si myslí, že tento způsob je již nedostatečný.

Poslední část dotazníku vyžadovala po zúčastněných písemné vyjádření toho, jak oni sami by definovali pojmy „levice“ a „pravice“, to čím jsou charakteristické a jakými způsoby je lze dělit. Pouze 24,48 % dotázaných se k otázce vyjádřilo tak, že nevědí, jak by tento fenomén charakterizovali. Ovšem ti co se alespoň o definici pokusili, se ve většině opět do značné míry shodovali s ostatními. Nejčastější definice byly na základě, dalo by se říci, ekonomického ražení. Kdy pravice byla označovaná jako ta co podporuje jednotlivce v možnostech vlastního podnikání, tak aby se tento jedinec mohl starat sám o sebe a nebyl závislý na státě. Levice pak byla definována jako sociální, snažící se zajistit zejména ty „slabé“ jedince, a s odporem k soukromému vlastnictví.

Dále se pak často objevovala definice říkající, že pravice lpí na tradicích a nacionální hrdosti a levice je naopak prahnoucí po změně.

Musím přiznat, že výsledky této ankety mě poměrně překvapili, jelikož jsem byl původně názoru, že česká veřejnost není příliš seznámená s principy pravolevého dělení. Ale tento výzkum ukázal, že většina respondentů velmi dobře zařadila politické strany do náležitého spektra a že si jsou vědomi rozdílů mezi levicí a pravicí, a umějí je charakterizovat. Ovšem vzhledem k tomu, že všichni dotázaní byli vysokoškolskými studenty a navíc většina z nich se zaměřením na humanitní studia, lze předpokládat, že tyto faktory výzkum zkreslili a že průzkum zaměřený na opravdu širokou veřejnost s různým vzděláním napříč třídami, by nás dovedlo k jiným výsledkům.

Závěr

V této jsem chtěl zejména poukázat na to, jak nedostatečné je dělení politické scény na dva póly. Poukázal jsem na to, že nelze dnešní politický systém, který je plný různých ideologií, zájmů a názorů, které navíc mnohdy nejsou ani úplně protikladné, dělit pouze na dvě strany, které jsou v podstatě protikladné. Poukázal jsem na vznik tzv. politického středu, který vlastně dodává do dyády další mezní bod pro charakteristiku politické polarizace. Ale hlavně jsem ukázal, že ať pravicoví nebo levicoví politici, tak jednají za jistých podmínek zcela totožně, bez ohledu na svojí polarizaci a tím vlastně sami vyvrací to, že by byli protikladem druhé strany.

Dále jsem se zaměřil na charakterizaci pravolevé osy, jakožto aktuálního dělitele politického spektra. Zaměřil jsem se na to, co je typické pro jedince hlásící se k jedné nebo druhé straně spektra. Když bych to nyní v krátkosti shrnul, tak mohu říci, že pravicově orientovaní jedinci tíhnou spíše tradičním hodnotám, mají blíže k náboženství, nemají sklony k přílišným změnám a jsou více nacionálně smýšlející. Zatím co levicově orientovaní jedince vyloženě chtějí změnu stávajících společenských poměrů. Chtějí vyrovnat rozdíly mezi jednotlivými sociálními vrstvami. A celkově se snaží zaměřit na sociální zajištění celé společnosti.

Dále jsem popsal vývoj „pravice“ a „levice“ v české republice. Od vzniku první republiky až po současnost, při čemž jsem se zaměřil na popis současných parlamentních stran, na jejich vznik, vývoj a politický program.

Pro mě nejzajímavější částí byl můj výzkum, ve kterém jsem zjišťoval názor veřejnosti na tuto dyádu. Výsledkem bylo, že většina dotázaných nesouhlasila s dyádou jakožto dostačujícím způsobem dělení politické scény. Dalším zajímavým zjištěním bylo, že se většina respondentů přihlásila k tomu, že sympatizují s pravicovou částí politického spektra. Ale vzhledem k tomu, že výzkum byl zaměřen na studenty západočeské univerzity, nelze tedy tento výzkum aplikovat všeobecně.

S výsledky této práce jsem osobně spokojený, i když jak jsem dříve předeslal, jsem měl například od anketního výzkumu jiná očekávání. Proto v případě pokračování tohoto výzkumu a pokračování v práci, bych jako vhodné volil v rámci dotazování zaměřit se na širší veřejnost. Aby bylo možné výsledky obecně aplikovat a zároveň například porovnat se

současnými výsledky, které jsou jistě zkreslené, zejména kvůli tomu, že všichni respondenti byli vysokoškolský studenti a většina z nich byla studenty humanitních oborů, je více než pravděpodobné, že mají větší povědomí o této problematice a podle toho také mají ustanovený názor, nežli ostatní veřejnost s jiným typem ve vzdělání.

Résumé

The theme of this thesis, 'The opposites of the Left and of the Right as a defining fault line in modern politics, and how it is interpreted over the last twenty years', I chose because the issue intrigues me and I wanted to uncover more information on this subject.

I have focused first on the division of 'right' and 'left' because I believe that this division has become blurred, and thus obsolete, so that the terminology is now inadequate today.

Then I focused on the meaning of 'right' and 'left', because, in spite of my viewpoint, the phraseology is still in use. In this way I have examined ways in which we can describe the two opposites, and I decided to follow this by 'mapping' the political developments in the Czech Republic. How we originated our 'rightist' and 'leftist' political parties on an individual basis, and how they have taken over power.

Finally I undertook my own research by interviewing students at the West Bohemian University in Pilsen for their opinion on this topic. In carrying out this survey I concluded that it was necessary to 'modify' this division so that it is valid for use in our modern society. I ascribe the 'left' side of the political divide as socially orientated and wanting a change in society. In contrast the 'right' side of the political spectrum want every man to look after himself, and to preserve all the traditional institutions and norms in society.

In my research I found that the majority of the students at West Bohemia University are orientated to the 'right' and it would be interesting, and I think appropriate, to extend this work to the wider population where the results would be more representative.

Použité zdroje:

- 1) ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*. Praha 1999, NLN s.r.o, ISBN 80-7106-264-2
- 2) BUREŠ, J. CHARVÁT, J. JUST, P. a kolektiv. *Levice v České republice a na Slovensku 1989 – 2009*. Plzeň 2010, ISBN 978-80-7380-294-3
- 3) BOBBIO, N. *Pravice a levice*. Brno: *Centrum pro studium demokracie a kultury*. 2003. ISBN 80-7325-012-8
- 4) DOLEJŠ, Jiří. *Levice mezi minulostí a budoucností*. Praha 2010. ISBN 978-80-86320-67-0
- 5) NOVÁK, M. *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství., 1997. ISBN 80-85850-22-2.
- 6) SARTORI, G. *Strany a stranické systémy - Schéma pro analýzu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4.
- 7) STRMISKA, M. a kol. *Politické strany moderní Evropy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0.
- 8) ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. 1.vyd. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-11-7

Online zdroje:

Webová stránka politické strany Věcí veřejných: <http://www.veciverejne.cz/>

Webová stránka politické strany TOP 09: <http://www.top09.cz>